

GEORGE ORWELL

DEVATENÁCT SET
OSMDESÁT ČTYŘI

Argo

GEORGE ORWELL

GEORGE ORWELL

DEVATENÁCT SET
OSMDESÁT ČTYŘI

Argo

Edici spisů George Orwella
řídí Martin Svoboda

Přeložila Petra Martínková

© Argo, 2015

Copyright © The Estate of the late Sonia Brownell Orwell, 2015

Translation © Petra Martínková, 2015

ISBN 978-80-257-1325-9 (váz.)

ISBN 978-80-257-3390-5 (e-kniha)

DÍL PRVNÍ

Byl jasný, chladný dubnový den a právě odbíjela třináctá hodina. Winston Smith, tisknoucí bradu k hrudi ve snaze vzdorovat lezavému vichru, se rychle prosmekl skleněnými dveřmi Rezidence Vítězství, ovšem ne dost rychle na to, aby zároveň dovnitř nepronikl hrubý prach.

Na chodbě to páchlo vařeným zelím a starými rohožkami. Na jednom konci byl na zdi přitlučený barevný plakát, na uzavřený prostor až příliš velký. Zobrazoval jen obrovitou tvář, přes metr širokou: obličej asi pětáctýřicetiletého muže s mohutným černým knírem a hezkými, ostře řezanými rysy. Winston zamířil ke schodům. Výtah nemělo cenu zkoušet. I v nejlepších časech fungoval jen zřídka a momentálně se elektrický proud přes den vypínal. To patřilo k hospodářské kampani v rámci příprav na Týden nenávisti. Byt byl v sedmém poschodí a Winston, který měl ve svých devětatřiceti letech nad pravým kotníkem bércový vřed, šel pomalu a několikrát si cestou odpočinul. Na každé podestě, naproti výtahové šachtě, shlížel ze zdi plakát s obrovskou tváří. Obraz byl upravený tak, aby oči člověka sledovaly, kamkoli se hnul. VELKÝ BRATR TĚ VIDÍ, stálo naspodu.

V bytě pak medový hlas odříkával přehled čísel, která nějak souvisela s výrobou surového železa. Hlas vycházel z obdélníkové kovové desky podobné matnému zrcadlu a zabudované naplocho do zdi po pravé straně. Winston otočil vypínačem a hlas se poněkud ztišil, ačkoli slova se dala i pak rozeznat. Zařízení (říkalo se mu telestěna) se

mohlo sice ztlumit, úplně vypnout se však nedalo. Došel k oknu: drobná, vetchá postava, jejíž chabou konstitucí jen podtrhovala modrá kombinéza, uniforma Strany. Vlasy měl velmi světlé, obličej od přírody ruměný, plet zdrsňelou hrubým mýdlem, tupými žiletkami a chladem zimy, která právě skončila.

Svět venku působil i přes zavřenou okenní tabuli studeně. Dole na ulici zvedal vítr v lehkých poryvech víry prachu a roztrhaných papírů, a třebaže slunce svítilo a nebe se ostře modralo, nic jako by nemělo barvu, krom všude visících plakátů. Černě kníratá tvář shlížela z každého velkého nároží. Jedna se dívala z fasády domu přímo naproti. VELKÝ BRATR TĚ VIDÍ, hlásal nápis, zatímco temný pohled se upíral Winstonovi do očí. Dole v úrovni ulice ve větru přerývaně povlával další plakát, v rohu utržený, a střídavě zakrýval a odkrýval jediné slovo: ANGSOČ. V dáli se mezi střechami propletl vrtulník, na okamžik se zastavil ve vzduchu jako masařka a zas odletěl obloukem pryč. Byla to policejní hlídka, slídila lidem v oknech. Hlídky však neměly váhu. Váhu měl jedině Psychopol.

Hlas z telestěny za Winstonovými zády stále drmolil cosi o surovém železe a o překročení plánu Deváté tříletky. Telestěna sloužila souběžně jako přijímač i vysílač. Zachytila jakýkoli Winstonův zvukový projev hlasitější než velmi tlumený šepot; pokud navíc zůstával v záběru kovové desky, mohlo ho být nejen slyšet, ale i vidět. Nedalo se samozřejmě určit, jestli vás v tu kterou chvíli pozorují. Jak často či podle jakého klíče se Psychopol napojoval na jednotlivé kabely, zůstávalo hádankou. Dalo se dokonce usuzovat, že policie neustále hlídá všechny. V každém případě se vám však mohli napojit na kabel, kdy se jim zlíbilo. Museli jste žít – a také jste žili, ze zvyku,

který se stal reflexem – v domnění, že každý váš zvukový projev odposlouchávají, a když právě není tma, každý pohyb sledují.

Winston dál zůstával k telestěně zády. Bylo to jistější; ačkoli, jak dobře věděl, i záda mohla leccos prozradit. O kilometr dál se nad zaneřádnou krajinou tyčilo mocné, bílé Ministerstvo pravdy, jeho pracoviště. Tohle, pomyslel si s jakýmsi nejasným znechucením, tohle byl Londýn, metropole Letového pásma 1, třetí nejlidnatější provincie v Oceánii. Pokoušel se vydolovat nějakou dětskou vzpomínku, která by mu napověděla, jestli Londýn vypadal vždycky právě takhle. Táhly se tam vždycky tyhle řady chátrajících domů z devatenáctého století, s bočními zdmi podepřenými trámy, s okny záplatovanými kartonem a střechami zalátanými vlnitým plechem, s polorozpadlými zahradními zídkami vyboulenými do všech stran? A vybombardované proluky, kde vzduchem poletovala rozdrobená omítka a po hromadách rumu se plazila vrbovka; i plochy, kde bomby vytloukly větší prostor a kde nato vyrostly ubohé kolonie dřevěných, kurníků podobných příbytků? Nemělo to však smysl, nedokázal si vzpomenout: z jeho dětství nezbylo nic než sled jasně ozářených výjevů, většinou nesrozumitelných a vyvstávajících bez pozadí.

Ministerstvo pravdy – neolektem Miniprav* – se od kteréhokoli jiného objektu v dohledu lišilo. Ohromná pyramidová stavba ze zářivě bílého betonu se vypínala, patro po patru, tři sta metrů do výšky. Z místa, kde Winston stál, se ještě dalo přečíst úhledné písmo, jímž byla na bílém průčelí vyvedena tři hesla Strany:

* Neolekt byl oficiálním jazykem Oceánie. Výklad jeho morfologie a etymologie viz Dodatek.

VÁLKA JE MÍR
SVOBODA JE OTROCTVÍ
NEVĚDOMOST JE SÍLA

Ministerstvo pravdy prý čítalo tři tisíce místností nad zemí a příslušně se rozvětvovalo i pod zemí. V Londýně se porůznu nacházely pouze tři další budovy obdobného vzhledu i velikosti. Okolní zástavbu přitom převyšovaly tak dokonale, že ze střechy Rezidence Vítězství se daly zahlédnout všechny čtyři zároveň. Sídčila v nich čtyři ministerstva, která dohromady tvořila celý vládní aparát. Ministerstvo pravdy se staralo o zprávy, zábavu, vzdělání a umění. Ministerstvo míru mělo na starost válku. Ministerstvo lásky dohlíželo na právo a pořádek. A Ministerstvo hojnosti zodpovíдало za hospodářské záležitosti. V neolektu se nazývala Miniprav, Minipok, Minilas a Minihoj.

Z Ministerstva lásky šla opravdová hrůza. Nemělo vůbec žádná okna. Winston nebyl nikdy ani uvnitř, ani půl kilometru od něj. Vstoupit se tam dalo pouze s oficiálním pověřením a i pak musel člověk proniknout bludištěm spletenců ostnatého drátu, ocelových dveří a skrytých kulometných hnízd. Dokonce i v ulicích, které vedly k jeho vnějšímu oplocení, se potulovaly stráže s gorilími rysy, oblečené v černé uniformě a vyzbrojené obuškem.

Winston se zprudka otočil. Tvář předtím vyladil do poklidně optimistického výrazu, který bylo před telestěnou radno nasadit. Zamířil přes pokoj do kuchyňky. Tím, že z ministerstva odešel v tuhle dobu, si odřekl oběd v jídelně, a byl si přitom vědom, že v kuchyni mu zbývá jen kus tmavého chleba, který si musel nechat k zítřejší snídani. Vzal z police láhev s bezbarvou tekutinou a s obyčejným bílým štítkem nadepsaným GIN VÍTĚZSTVÍ. Nechutně

to zavánělo olejem, podobně jako čínská rýžová pálenka. Winston si nalil skoro celý hrnek, obrnil se proti šoku a naráz to polkl jako dávku léku.

Ihned zrudl v obličeji a z očí mu vyhrkly slzy. To pití bylo jako kyselina dusičná a poté, co ho člověk polkl, měl navíc pocit, jako by dostal do týla pendrekem. Ale vzápětí pálení v břiše ustalo a svět začal vypadat veseleji. Z po-mačkané krabičky označené CIGARETY VÍTĚZSTVÍ vytáhl jednu a neopatrně ji natočil svisle, takže se tabák vysypal na podlahu. S další už si poradil lépe. Vrátil se do obývacího pokoje a zasedl ke stolku, který stál nalevo od telestěny. Ze zásuvky vyndal násadku, lahvičku inkoustu a prázdný tlustý sešit kvartového formátu, v mramorových deskách s červeným hřbetem.

Telestěna se v obývacím pokoji kdovíproč nacházela v nezvyklé poloze. Místo aby ze zadní stěny normálně přehlížela celý pokoj, mířila z delší stěny proti oknu. Winston právě seděl po jedné jeho straně v mělkém výklenku, který se při stavbě domu budoval nejspíš pro police s knihami. Tím, že se Winston usadil ve výklenku a náležitě se odkláněl, zůstával mimo dosah telestěny, které tam nedohlédla. Mohla ho samozřejmě slyšet, ale dokud setrval v momentální pozici, tak na něj neviděla. Právě neobvyklé uspořádání místnosti ho zčásti navedlo k tomu, co se právě chystal udělat.

Ale přivedl ho k tomu i sešit, který zrovna vytáhl ze zásuvky. Byl to neobyčejně krásný sešit. Jeho hladký krémový papír, časem trochu zažloutlý, se už aspoň čtyřicet let nevyráběl. Mohl však usuzovat, že sešit je ještě starší. Zahlédl ho ve výloze ukoptěného vetešnického krámků ve zpustlé části města (v které čtvrti přesně, to už si nepamatoval) a ihned propadl neodbytné touze ho vlastnit. Členové strany neměli chodit do obyčejných obchodů

(říkalo se tomu „kupčení na volném trhu“), ale tohle nařízení se tak docela nedodržovalo, protože rozličné věci jako tkaničky nebo žiletky se jinde sehnat nedaly. Rychle se rozhlédl po ulici, pak vklouzl dovnitř a ten sešit za dva dolary padesát koupil. Nebyl si tehdy vědom, že by ho potřeboval k nějakému konkrétnímu účelu. Provinile si ho odnesl v aktovce domů. I přechovávání nepopsaného sešitu kompromitovalo.

Chystal se k tomu, že si začne psát deník. Nebylo to protiprávní (nic nebylo protiprávní, protože zákony už neexistovaly), v případě odhalení se však dalo vcelku počítat s trestem smrti nebo alespoň pětadvaceti lety v pracovním táboře. Winston zasunul do násadky pero a olízl z něj mastnotu. Pero bylo starodávňý nástroj, kterým se už i podepisovalo jen vzácně, a on si ho obstaral, potajmu a dosti nesnadno, čistě z pocitu, že ten nádherný krémový papír zasluhuje, aby se na něj psalo skutečným perem, a ne aby se po něm drápal inkoustovou tužkou. Nebyl vlastně zvyklý psát rukou. Krom velmi krátkých poznámek se všechno obvykle diktovalo do diktopisu, který momentálnímu účelu pochopitelně nemohl posloužit. Namočil pero do inkoustu a vteřinku zaváhal. Útrobami mu proběhlo zachvění. Popsat papír znamenalo rozhodující krok. Drobným kostrbatým písmem napsal:

4. dubna 1984.

Opřel se zády do židle. Padl na něj pocit naprosté bezmoci. V první řadě vůbec netušil, jestli je opravdu rok 1984. Zhruba to muselo odpovídat, protože docela určitě věděl, že je mu devětatřicet, přičemž měl za to, že se narodil v roce 1944 nebo 1945; ale v současnosti se žádné datum nedalo určit s přesností větší než jeden dva roky.

Pro koho, bleskla mu naráz hlavou otázka, bude ten deník psát? Pro budoucnost, pro ty nenarozené. Zakroužil v myšlenkách nad sporným datem na stránce a vzápětí se zprudka zarazil nad neolektským slovem *dipsych*. Poprvé si naplno uvědomil váhu toho, do čeho se pustil. Jak mohl člověk komunikovat s budoucností? Bylo to z podstaty věci nemožné. Budoucnost se buď bude podobat přítomnosti, a v tom případě mu naslouchat nebude: nebo se od ní bude lišit, a jeho svízele tak pozbude smyslu.

Chvilí na papír tupě zíral. Telestěna pro změnu nasadila břesknou vojenskou hudbu. Bylo to zvláštní: jako by nejen ztratil vyjadřovací schopnosti, ale navíc i zapomněl, co vlastně původně zamýšlel říct. Týdny se na tenhle okamžik připravoval a ani ho nenapadlo, že bude potřebovat i něco jiného než odvalu. Samo psaní půjde přece snadno. Stačilo, aby na papír přenesl ten ustavičný neodbytný monolog, který mu běžel hlavou už celé roky. Ale i ten v tu chvíli utichl. Mimoto ho začal nesnesitelně svědit bércový vřed. Neodvažoval se poškrábat, protože pokud si troufl, rána se vždycky zanítí. Plynuly vteřiny. Nevnímal nic než prázdnotu stránky před sebou, svrbění kůže nad kotníkem, bříinkání hudby a přiopilost způsobenou ginem.

Zničehonic začal psát v čiré panice a jen nejasně si uvědomoval, co vlastně sází na papír. Jeho drobné, ale dětské písmo se rozbíhalo po stránce nahoru i dolů, až pozbylo nejprve velká písmena, pak čárky a posléze i tečky za větou:

4. dubna 1984. Včera v bijáku. Všechno válečné filmy. Jeden moc pěkný, jak někde ve Středomoří bombardují loď plnou uprchlíků. Publikum se velmi bavilo záběry obrovitánského tlustocha, co se snažil uplavat před vrtulníkem, nejdřív jste viděli, jak se převaluje ve vodě jako sviňucha, potom jste ho viděli v zaměřovači vrtulníku,

pak byl samá díra a moře kolem něj zružovělo a on šel naráz ke dnu, jako by do něj ty průstřely vpustily vodu, diváci řvali smíchy, když zajel pod vodu, pak jste viděli záchranný člun plný dětí a nad ním se vznášel vrtulník, byla tam ženská ve středních letech mohla to být židovka seděla na přídi v náruči asi tříletého chlapečka, kluk ječel hrůzou a tlačil se jí hlavou mezi prsa jako by se do ní chtěl úplně zavrtat a ta ženská ho objímala a utěšovala ho co to šlo jako by si myslela že ho svou náručí uchrání před kulkami, pak mezi ně vrtulník svrhl 20kilovou bombu příšerný záblesk a člun se rozletěl na padrt, potom tam byl nádherný záběr jak dětská paže letí vysoko vysoko vysoko hrozně vysoko do vzduchu v letu ji musel sledovat vrtulník s kamerou na nose a ze stranických lóží se hodně tleskalo ale někde v proletické části sálu spustila naráz nějaká ženská povyk a hulákala že todleto teda nemaj voni vokazovat ne před dětima todleto nemaj todleto nejni vhodný ne před dětima todleto nejni až ji policie kázala vykázala nemyslím že se jí něco stalo nikdo se nestará co proleti říkají typická proletická reakce oni nikdy...

Winston přestal psát, dílem proto, že ho chytila křeč. Netušil, co ho vedlo k tomu, že vychrlil takový blábol. Zvláštní však bylo, že zatímco to ze sebe chrлил, vyjasnila se mu v hlavě úplně jiná vzpomínka, do té míry, že by si ji skoro troufl zapsat. Právě kvůli této druhé příhodě, jak si nyní uvědomil, se znenadání rozhodl jít domů a začít dnes s deníkem.

Stalo se to dopoledne na ministerstvu, pokud se vůbec dalo říci, že se něco tak mlhavého skutečně stalo.

Bylo skoro jedenáct nula nula a v Archivním oddělení, kde Winston pracoval, vytahovali židle z kancelářských kójí a řadili je doprostřed vestibulu proti velké telestěně, aby se připravili na Dvouminutovku nenávisti. Winston se právě usazoval v jedné prostřední řadě, když do místnosti nečekaně vešly dvě osoby, které sice znal od vidění, ale nikdy s nimi nepromluvil. Jednou z nich byla dívka, již často potkával na chodbách. Její jméno neznal, věděl však, že pracuje ve Fikčním oddělení. Zřejmě – tu a tam totiž

zahlédl, že má zamaštěné ruce nebo že nese francouzský klíč – měla na starost něco kolem techniky u některého stroje na psaní románů. Byla asi tak sedmadvacetiletá, s nebojácným pohledem, hustými tmavými vlasy, pihatým obličejem a svižnými sportovními pohyby. V pase kombinézy měla úzkou šarlatovou šerpu, odznak Svazu mladých antisexuálů, několikrát ovinutou a utaženou přesně tak, aby dala vyniknout ladnosti boků. Winstonovi byla protivná hned od první chvíle, kdy ji uviděl. Věděl proč. Šířila totiž kolem sebe atmosféru hokejových hřišť, studených sprch, skupinových túr a obecné čistoty smýšlení. Byly mu protivné skoro všechny ženy, zvláště ty mladé a hezké. To ženy, hlavně ty mladé, projevovaly Straně vždy nejzarytější oddanost, hltaly hesla, amatérsky slídily a čenichaly po neuvědomělosti. Ale právě tahle dívka v něm vzbuzovala dojem, že je nebezpečnější než většina ostatních. Když se jednou na chodbě míjeli, úkosem po něm vrhla pohled, který jako by se do něj úplně zabodl a na okamžik ho naplnil hlubokým děsem. Dokonce ho i napadlo, že by mohla být agentkou Psychopolu. Nutno uznat, že to bylo málo pravděpodobné. Přesto dál cítil podivnou tíseň, v níž se mísil strach i nenávist, kdykoli se ta dívka vyskytla někde poblíž něj.

Tou druhou osobou byl muž jménem O'Brien, který byl členem Vnistrany a zastával jakousi natolik významnou a vzdálenou funkci, že o její povaze měl Winston pouze matnou představu. Hloučkem lidí u židlí to zašumělo, když zahlédli, jak se blíží černá kombinéza člena Vnistrany. O'Brien, muž velmi statný, měl silný krk a hrubý obličej surovce se smyslem pro humor. Vzдор mocné postavě mělo jeho vystupování jistý půvab. Měl ve zvyku posouvat si brýle na nose, což bylo zvláště odzbrojující – jistým nepopsatelným způsobem tak zvláště

kultivované. To gesto, kdyby někdo ještě takhle uvažoval, mohlo budit dojem, jako by šlechtic osmnáctého století nabízel tabatěrku. Winston viděl O'Briena možná tu-
cetkrát během právě tolika let. Silně ho to k němu táhlo, nejen proto, že ho zaujal rozpor mezi O'Brienovým uhla-
zeným chováním a jeho zápasnickou konstitucí. Mno-
hem spíš to způsobovala skrytá víra – nebo možná ani
ne víra, pouze naděje –, že O'Brienova politická uvědo-
mělost není bez vady. Così v jeho tváři to neodbytně na-
značovalo. A třeba se mu ve tváři neodrážela ani neuvě-
domělost, nýbrž jen intelligence. Ale tak či onak působil
dojmem člověka, se kterým se dá mluvit, pokud se vám
nějak podaří obelstít telestěnu a zastihnout ho o samo-
tě. Winston si tuhle domněnku nikdy ani v nejmenším
nezkoušel ověřit: nebylo totiž ani možno jak. V tu chvíli
O'Brien pohlédl na hodinky, zjistil, že se blíží jedenáct nu-
la nula, a zjevně se rozhodl zůstat v Archivním oddělení,
dokud Dvouminutovka nenávisti neskončí. Usadil se na
židli v téže řadě jako Winston, o pár míst dál. Mezi nimi
seděla drobná, písková blondýna, která pracovala v kóji
vedle Winstona. Tmavovláška se uvelebila přímo za ním.

Vzápětí se z velké telestěny na konci místnosti vydral
příšerný, řezavý jek, jako by se nějaký obludný stroj točil
bez mazání. Člověku se z toho řevu zatínaly zuby a ježily
chlupy na zádech. Nenávist začala.

Jako obvykle se na stěně rozsvítil obličej Emmanuela
Goldsteina, Nepřítele lidu. Mezi diváky se tu a tam ozvalo
pískání. Drobná písková blondýna vyvrískla strachem
i odporem zároveň. Goldstein byl zatvrzelý odrodilec,
který kdysi, velmi dávno (jak dávno, to už si nikdo tak
úplně nepamatoval), stál na jednom z čelných míst Stra-
ny, takřka na rovni se samotným Velkým bratrem, a pak
se pustil do kontrarevolučních aktivit, za což ho stihl